

11111

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

Наш језик

НАШ ЈЕЗИК

нова серија

НОВА СЕРИЈА

Књ. IV св. 5-8

БЕОГРАД 1953

НЕКА РАЗМИШЉАЊА О ГРАМАТИЦИ И ЉУБИТЕЉИМА НАШЕГ ЈЕЗИКА

Рад бих овде да се мало поразговарам са нашим љубитељима српског језика, којих данас има тако много у нашој јавности, и да кажем неколико ствари које ми поодавно леже на срцу.

— Ех, ви филолози! говорили су ми у разним београдским круговима. Ви бисте хтели да укалупите наш језик. Пустите, брате, нека се слободно развија! Немојте да будете такви педанти.

— Што сте ви филолози чудни! казивали су ми, опет, другом приликом љубитељи нашег језика. Кад вас човек пита треба ли рећи *рударем* или *рударом*, ви увек одговарате: „Добро је и једно и друго“. Откуд то може бити, и зашто сте ви онда потребни? Што једанпут за свагда не одлучите шта је правилно, па да нам лепо пропишете, па сви да се тога придржавамо. А не овако: „Може и једно и друго“!

Или, рецимо, пита вас неко како је правилније писати: *шумадиски*, без *ј*, или *шумадијски*, са *ј*. И ви почнете да му објашњавате како постоје два принципа, етимолошки, који тежи да очува све гласове из основне речи, и гласовни, који нас учи да је *ј*, као што је то утврдио још Олаф Брок, у словенским језицима врло слаб сугласник, који се врло лако губи, нарочито... На то вас сабеседник прекида:

— Ама, кажите ви мени шта је правилно. То је за мене довољно; а разлози су ваша, филолошка ствар.

Такве сам приговоре често слушао у различитим срединама у Београду и у другим крајевима наше земље, а верујем да су и многи други радници на пољу науке о српскохрватском језику били у прилици да чују сличне замерке. Нарочито су образовани нефилолози понекад спремни

да верују како су „општа култура“ и језичко осећање довољни да се „по кратком поступку“ рашчисте поједина језичка питања.

У сваком случају, као што видите, филолозима се каткад међерају две ствари, често од истих пријатеља: једно, што спутавају развитак нашег језика и, друго, што га не спутавају. У првом случају сте педант, пурист, сув теоретичар и тако даље; у другом, опет, несигурни сте у своје знање, колебљивац, и друго.

Имају у овим замеркама две врло здраве основне мисли које, како видимо, живе у схватањима наше шире јавности. Једна је: да књижевни језик треба да се развија и да се богати и да му треба дати за то што веће могућности. А друга је мисао: да он не треба да се развија као стихија, без реда и система, него по законитостима које за њега морају важити. Према томе, дакле, у принципу постоји пуна сагласност међу стручним „филолозима“ (данас су то обично *лингвисти*) и аматерима науке о језику. А ове замерке су уствари само последица извесног неспоразума. Због тога ћу се и задржати мало на њима. Морам, међутим, узгред напоменути — да ми се не би могло рећи да говорим само са уских позиција стручњака — да сам и сам, пре него што сам стручњаком постао, имао прилике да проживим животом коректора и лектора по разним београдским редакцијама и био, дакле, и практичар. По редакцијама сам и слушао неке од ових приговора на рачун филолога.

Од стручњака се тражи да каже шта је у (књижевном) језику правилно а шта неправилно. Али да би он на то могао одговорити, он то мора прво да утврди, и то да утврди на основу објективних мерила, а не на основу својег личног језичког осећања, како то неки верују. Јер и само језичко осећање може се и мора се подврћи научној анализи, пошто је оно само субјективна ствар појединаца.

Да би се на неко сасвим просто језичко питање које искрсне — одговорило научно, морају се извршити испитивања. И тако, да би се добио често сасвим једноставан и практичан одговор („правило“), потребно је каткада спровести врло сложена истраживања или, како се то каже у

научним круговима, употребити врло сложен „апарат“. Кад се помоћу њега реши и свестрано испита неки проблем, онда се нашло објективно решење, на основу чињеница, тако да се не може рећи да је донети закључак ни претерано строг ни недовољно строг: он није ни строг ни благ, него логичан и претставља, ако је операција била беспрекорна, најбоље решење.

Тај сложени апарат, или метод, баш зато најчешће и јесте сложен што је наш језик (и сваки други језик) врло фина и танана творевина човекова. Па ипак, од граматичара се с правом траже и очекују прости закључци. Зашто? Зато што до јавности допире само један мали део целог тог метода, само његова завршна, нормативна фаза, тојест онај тренутак кад треба књижевном језику дати норму, „правило“. Сав остали рад — несравњено замашнији од те последње фазе — остаје већином „у кабинету“, тојест остаје у кругу самих стручњака, пошто широј публици обично и није потребан цео поступак, него најчешће само завршни практични резултат. Због тога се и може неке учинити да тај обимни рад и не постоји, а да се наука о језику своди на то да каже „Ово је добро, а ово није“. А ако при неком излагању и избије на видело неки део тог замршеног процеса, читаоцу или слушаоцу то може изгледати као непотребно теоретисање, као бесмислено заплитање неког простог питања. Такав би утисак био, међутим, сасвим неоправдан, јер је и језик, као и друге појаве у свету, врло сложен. Сетимо се, на пример, колико је потребно извући руде да би се добило врло мало траженог метала. А ипак су стручњаци приморани на целу операцију због крајњег резултата. Ето, такав је исти случај и са језиком. Другим речима, стручњак којег ми — због рада на нормирању књижевног језика — називамо граматичарем, само је једним делом граматичар. Уствари је он у суштини лингвиста, који прво добро мора теориски да упозна језик уопште.

Ја ћу овде покушати да прикажем нашим читаоцима како теку ти научни процеси, да би се видело колико они бивају обимни, и како се пред јавност износи уствари само њихов готов резултат, само пречишћени закључци. И узеху

као примере баш сасвим проста питања, да би моје излагање било што лакше пратити.

Најпре да узмем ону прву замерку: да „филолози“ намећу сувише строге калупе развитку језика.

Имамо, рецимо, заменицу *сав* (*сва*, *све*). Проблем је у томе: гласи ли други падеж јединине *свега* или *свога*; трећи падеж — *свем* или *свом*; први падеж средњег рода *све* или *сво*. И тако даље. Одмах ћу рећи да граматика на то питање одговара врло једноставно: правилни су само облици са *е*, а неправилни су облици са *о*. Али би неко могао казати да је то наметање стеге развитку језика, јер се заиста може чути и *свог*; *свом*; *сво* итд. Како, дакле, треба на све то да гледа теориска наука о језику?

Теориско решење овога конкретног случаја пронађено је још одавно у славистичкој науци, али његово образложење није нимало просто. Ево којим је путем отприлике ишло то истраживање.

Прво треба имати на уму већ поменути чињеницу да се у пракси поред облика *свег*; *свем*; *све* — јављају и облици *свог*; *свом*; *сво*. Ови други облици су, како вели нормативна („званична“) граматика нашег књижевног језика, „неправилни“, и не иду у књижевни језик; али они ипак претстављају стварност с којом наука мора рачунати.

Кад смо тако констатовали да се напоредо јавља *свег* — *свог*; *свем* = *свом*; *све* = *сво*, онда морамо ићи даље. Пашће нам у очи чињеница да има и других речи где се напоредо у падежним облицима јављају самогласници *е* и *о*: *доброга* али *свежега* (а у дијалекту и *свежога*); *добром* али *свежем* (а у дијалекту и *свежом*); *добро* али *свеже* (а у дијалекту и *свежо*); тако се исто говори *рударем* и *рударом*; *ковачем* и *ковачом* итд. Једном речју, колебање самогласника *о* и *е* врло је често у нашем језику у падежној промени (а и другде; само то нас у овом тренутку не интересује).

Сад се иде још корак даље, и пита се: а) зашто постоји такво колебање између *о* и *е*?; б) важе ли исти разлози и код *свега* = *свога*; *све* = *сво* итд.? Одговор на прво питање је: да се то колебање јавља иза сугласника који су некад били „меки“, палатални. Тако смо некада

имали шести падеж *рудар'ем*, са меким *р'* (и данас се тако говори словеначки). По општесловенским гласовним законима (који се утврђују опет на врло компликован начин, у који овде, међутим, нећемо улазити) свако старо *о* у поменутом положају, ако је било кратко, морало се променити у *е*. Другим речима, некада Словени нису могли изговорити *рудар'ом*, него само *рудар'ем*. Доцније је у нашем језику меко *р'* постало тврдо, „обично“ *р*. Тада је настало могуће изговорити и *рударом*, са *о*. И, по угледу на неке друге именице, где се увек говори *о*, напр. *човеком*, *сином*, *волом* итд., — почело се стварно, поред *рударем*, говорити и *рударом*. Тако је настало то колебање. Сад долази оно друго питање: а какве везе са свим тим има наш проблем *свега* = *свога*, *све* = *сво* итд.? Да бисмо то разјаснили, морамо да извршимо даље испитивање, и то у два правца: у времену и у простору. Ту већ напуштамо терен савремене граматике и улазимо у две друге језичке (лингвистичке) дисциплине: с једне стране у историску граматичу нашег језика, а с друге у упоредну граматичу словенских језика.

Наша историска граматика нам допушта да пратимо свој проблем кроз историју, тојест да дознамо какви су облици ове речи постојали у нашим старим текстовима. Од ње сазнајемо да је *сав* — *сва* — *све* гласило некада у нашем језику, у Средњем веку, *вас* — *вса* — *все*. Овде нам долази у помоћ и наука о нашим народним дијалектима (дијалектологија), која вели да се и дан-данас у неким крајевима Југославије (на пример у Хрватском Приморју) говори *вас* место *сав* итд. Ти облици, дабме, не иду у књижевни језик; али су они реалност коју лингвистика мора узети у обзир при својим операцијама. И, потпуности ради, да додамо да се *вас* место *сав* ипак очувало — у једном сложеном прилогу — и у књижевном језику: у речи *ваздан* (од *вас* + *дан*).

Нашли смо, дакле, облик *вас* — *вса* — *все* у крилу нашег старог књижевног језика, у области савремених народних дијалеката и, најзад, у остацима и у књижевном језику данашњег времена. Али још нисмо пронашли разлог због којег се говорило *все* и због којег се данас говори *све*, а

не *всо*, *сво*. Правилан научни метод нас сад упућује на упоредну граматику словенских језика, научну дисциплину која проучава словенске језике узете као целина. Сада смо дужни да у поредимо поменути српскохрватске облике *вас* — *вса* — *все* итд. и *сав* — *сва* — *све* итд. са одговарајућим облицима ове речи у осталим словенским језицима. Кад будемо то учинили, видећемо да нашој речи одговара, на пример, у старословенском језику *вѣсь* — *вѣста* — *вѣсю*, у руском језику *весь* — *вся* — *всѣ*. И тако даље. Шта нам то показује? Видимо, на првом месту, да су наши облици *вас* — *вса* — *все* старији („архаичнији“) облици ове словенске речи, чим се поклапају са облицима у другим словенским језицима, што се, уосталом, слаже са закључком добивеним од историске граматике, о којем смо већ говорили. Напротив су облици *сав* — *сва* — *све* новији, настали су у оквиру самог нашег језика (како, и то се да објаснити; али за нас у овом тренутку нема значаја). Одатле, опет, излази да је пред падежним наставком било некада и у нашем језику *-с-*, а не *-в-* као данас. Из овог поређења са осталим словенским језицима видимо, међутим, још једну чињеницу: да је то *-с-* пред падежним наставком одиста било некад „меко“ *с'*, што јасно излази из старословенског писања *вѣста* (да је *с* било тврдо, писало би се *вѣса*), и из руског „меког“ изговора *с'*: *весь*, *вся*, *всѣ* (а не *вес*, *вса* итд.). Према томе је врло јасно зашто у нашем језику имамо *све*, *все*, а не *сво*, *всо*: због тога што је основински сугласник био „мек“. Као што видимо, и ова реч се објашњава на исти начин као горњи случај са *рударем* = *рударом*: меким сугласником.

Могло би се овде ићи и даље, па тражити објашњење: откуда то меко *с'* у словенским језицима, кад је *с* у њима иначе обично било тврдо. И наука је у стању да одговори и на то питање (и о њему је доста писано у славистици). Али за нашу сврху то сад није потребно, па зато од тог објашњења одустајемо.

Али сва ова испитивања још нису довољна да се одговори на питање које смо напред поставили. Него се сада враћамо на терен нашег савременог језика. Ми сада знамо

да је са историског гледишта правилан облик *све* — *свега* — *свем*, а неправилан *сво* — *свога* — *свом*. Али треба утврдити: важи ли то и за данашње време.

Ту се испитивања опет упућују у два правца. Треба — на овом месту — оштро разликовати два појма: народни језик и национални језик. То је врло често баш оно где се у пракси греша. Уствари, народни језик је све оно што се у народу говори (па макар се грешило у падежима, бркало *ф* и *в* и тако даље), а национални језик је тај народни језик уздигнут на степен књижевног језика. Та два појма су код нас — и нигде толико као код нас — у најтешњој вези; али метод налаже да та два појма јасно разликујемо.

Према томе ће један правац испитивања бити: анализа народних дијалеката. То је, како смо поменули, задатак дијалектологије. У датом случају анализа треба да покаже како се у разним нашим крајевима говори: *све*, *сво* или можда обоје, и *све* и *сво*, итд. Одатле ће се видети — без обзира на историске податке — како је данас у народу обичније. И може се рећи, укратко, да у народу постоји јако колебање *свега* — *свога*, *све* — *сво* итд., али да је ипак, бар према ономе колико нам је до данас познато, обичнија варијанта са *-е-*, дакле она која је и историски оправдана. Одавде се већ може наслућивати и какво ће бити стање у књижевном језику.

Прећи ћемо, напослетку, на испитивање у том другом правцу: на анализу књижевног језика. А то значи у првом реду на језик наших писаца, па затим других јавних радника, штампе, администрације итд., једном речју: на писани српскохрватски језик. Резултат ће овде бити — као што је и природно — сличан резултату анализе народних дијалеката, само стање је још пречишћеније: у књижевном језику се готово редовно среће *свега*—*свем*—*све* итд., а врло ретко *свога*—*свом*, и најређе *сво*. Истина, десиће се да и образовани људи у усменом говору кажу понекад *сво* место *све* и слично; али ће се трудити да тако не пишу. Према томе је закључак сасвим јасан: једино облици са *е* оправдани су и историски и са гледишта савременог стања. Тиме су ова испитивања завршена.

И тек кад су све ове научне операције готове, долази нормативна граматика књижевног језика да да норму, да „пропише“ правило, тојест уствари само да констатује чињенице које већ постоје и независно од ње. И нормативна граматика ће рећи отприлике овако: „Правилан је једино облик *све*, а никако *сво*, што се види и из народних говора, а слаже такође и са историским подацима. Разуме се да је исти случај и код наших добрих писаца“. Па ће можда у загради додати: „иако се у усменој употреби образованих људи, као и у неким нашим дијалектима, јавља и *сво*, настало аналогјом“. Какав практични „језички саветник“ моћи ће формулисати ову констатацију још лаконскије: „правилно *све*, никако *сво*“ или „није *сво*, него *све*“. То је сад, наравно, просто; али, како сте видели, требало је прећи врло велики пут да би се ствари изнеле на чистину на савестан методски начин. И ја ћу додати још и то — да је у случају *све* = *сво* узет један релативно лак проблем. А колико су још компликованија испитивања тежих проблема, којих и у лингвистичкој науци, као и у свим другим наукама, има врло много!

Ја мислим да после оваквог методског поступка нико објективан не може више рећи да су граматичари наметнули безобзирно и круто правило књижевном језику. Они су уствари баш из језика правило и извукли.

Наравно, не употребљавају се увек при лингвистичким испитивањима исти методи, већ сами проблеми намећу специфичне поступке, баш као и у свим другим савременим наукама.

Да узмем, дакле, још један случај. Рецимо реч *сѣноноше-нисер*, која се веома често јавља у данашње време у нашој спортској штампи, у значењу „играч стоног тениса“ (пингпонгиста). Је ли ова реч добро саграђена? Разуме се, већ само наше језичко осећање нам јасно каже да реч не ваља никако. Али је не смемо ипак одбацити без анализе, због тога што би нам опет неко могао замерити да спутавамо језички развитак и да одбацујемо реч коју је донела стварност.

Узећемо, дакле, да направимо анализу. Играч *пинг-понга* добио је код нас ново име: *сџони Шенисер*, тојест „тенисер који игра тенис на столу“. Иако је то уствари превод са немачког (*Tischtenniser*), израз је добар: имамо страну реч *Шенисер* са домаћим придевом *сџони*, начињеним од именице *сџо*. Именица *Шенисер* „играч (обичног) тениса“ начињена је као *фудбалер* итд., дакле је опет исправна реч*). Због тога многи мисле да је и израз *сџоноШенисер* исправан. Али то није тачно. Зашто? Зато што му се противи научна анализа, без обзира на основни израз.

Овде долази операција једне специфичне лингвистичке дисциплине која се зове наука о грађењу речи. Она има задатак да испита је ли реч *сџоноШенисер* добро саграђена, и то без обзира на наша субјективна резонавања.

Они који су саградили реч *сџоноШенисер*, саградили су је, као што је јасно, од израза *сџони Шенисер*. То је прва констатација. И саградили су је како? Везали су те две речи везом *-о-* која се и иначе употребљава код сложеница (*земљо-пис* и сл.). То је друга констатација.

Сад долази даљи методски поступак. Морамо да узмемо у обзир наше грађење речи уопште. То је, истина, врло сложена система, али се — за ову сврху — може извући неколико принципа. У науци је познато да, например, романски језици врло тешко граде сложенице, док их германски језици граде врло лако и радо. Словенски језици стоје, међутим, отприлике посредини: они могу да граде сложенице, али само неколико типова. Ту, дакле, морамо водити рачуна о типовима.

Типови сложеница одређују се према саставним деловима. У изразу *сџоноШенисер* имамо тип придев + именица (тј. *сџони + Шенисер*). Тај тип, међутим, у словенским језицима по правилу не постоји. Једно поређење нам то сасвим

*) Место наставка *-ер*, који је туђ (немачки и француски), у многим страним речима се јавља домаће *-ар*: тако је данас обичније *револуционар* него *револуционер* и сл.; али је у многим случајевима (па и у нашем) позајмљена готова страна реч, заједно с наставком (*Шенисер*, никад *Шенисар*; тако и *пролетер*, *фудбалер*, *инжењер* и сл.).

јасно показује: имамо, рецимо, израз *Нови Сад*, дакле опет придев + именица. Од таквог израза се не може саградити — и није се саградила — сложеница *Новосад*. Исто тако се ни од групе *добар човек* не може начинити *доброчовек*, и тако даље. Према томе, дакле, иако је добро рећи *стјони Шенисер*, није исправно *стјоноШенисер*, баш исто онако као што је могуће рећи *Нови Сад* али немогуће *Новосад*.

Тиме, међутим, операција није готова, јер нису исцрпени сви разлози који би се могли изнети против оваквог закључивања. Први разлог би био: да постоји и придев *стјоношениски*, који је исправан. Али је он исправан због тога што је тип придев + придев, напротив, могућ у нашем језику, како то показује израз *новосадски* и њему слични.

Други је разлог на који треба одговорити: то да ипак има у нашем језику сложеница типа придев + именица. Таква би била сложеница *злогоља* (*зла + воља*) или сл. Овде се улази у анализу значења (то је семантичка анализа). Она вели да *злогоља* не значи (на пример у Вуковом Речнику) „зла воља“, „рђаво расположење“ — него нешто сасвим друго: „намргођен човек“, „свађалица“ итд. Кад бисмо, дакле, хтели да и *стјоношенисер* буде добра сложеница, онда би *стјоношенисер* морало да значи нешто друго него *стјони Шенисер*. А то, међутим, није случај. *Стјоношенисер* баш значи исто што и *стјони Шенисер*.

Тек после ових примедба можемо закључити — али сада потпуно поуздано — да израз *стјоношенисер* није добар. Методски принципи захтевали би да се овде испита и стање у језику писаца; али је реч нова, писци је још нису много употребљавали, и због тога се морамо задовољити овим теориским разматрањем. Ни орде се, мислим, не може рећи да смо решење „отсекли као на пању“ нити да смо пошто-пото наметнули калуп: као што видимо, „калупе“ (типове) сложеница створио је сам народни језик, па то и нису калупи, него закони.

*

Да пређем сада на ону другу замерку: да је филолозима увек добро „и једно и друго“, да беже од чврстих закључака. Већ и претходно излагање верујем да јасно обара

ову замерку. Али ћу овде то показати на примерима друге врсте.

— Видите, говорили су ми често војвођански сељаци када сам у своје време вршио на терену испитивања војвођанских дијалеката, ми Војвођани неправилно употребљавамо реч *здрово*. Ми кажемо за некога да је *здрово болешан*, а то је бесмислица. Јер: ако је болестан, откуд може бити здрав?

— Како можете да тражите *леј кромпир*? питао ме је, опет, једном приликом један продавац. Откуд кромпир може да буде леп? Кромпир је добар или рђав; а лепа може бити девојка или песма.

Међутим су овде говорни претставници из народа, ето, покушали да наметну своје језику много строже калупе него што би то лингвистима икад пало на памет. Јер, разуме се, никад нико неће тврдити за болесног деду да је здрав нити ће, пак, кромпиру бранити да буде леп, иако није девојка, ни песма.

Али да не би изгледало као да наука о језику „све допушта“, потребна је и овде, разуме се, анализа.

Наука о значењу речи (семантика) учи нас о томе да у изразу *здрово болешан* — реч *здрово* нема више никакве везе са здрављем. То је данас обичан прилог, који значи просто исто што и *врло*, *веома*, дакле као кад бисмо рекли *врло болешан*. И Вук је, уосталом, тако употребљавао реч *здрово*. Због тога и израз *јако слаб* није никаква бесмислица, јер и он значи „врло слаб, веома слаб“. Ако кажемо за некога да се *добро напио*, ми тиме никако не велимо да је он добро урадио, него смо само хтели да кажемо да се напио у великој мери; *добро* ту значи само количину, размеру у којој је то учињено. Тако је исто и са *лејим кромпиром*. Кад за кромпир кажемо да је *леј*, тиме не мислимо рећи како се неко може у њега заљубити; него просто хоћемо да констатујемо како он са својег, „кромпирског“, гледишта претставља примерак своје врсте са јако израженим добрим особинама.

Као што се види, оно што обична логика може сматрати нелогичним, то у светлости филозофије језика може

изаћи сасвим исправно. Ово је, уосталом, и сасвим природно, јер се језик развија по својим специфичним законима, па и не може створити ништа бесмислено. Али то, наравно, треба доказати.

Свим овим бих хтео уствари то да кажем: да овде наука о језику допушта ширу слободу него нестручњаци — не због тога што не зна шта би са проблемом, него, напротив, баш зато што је ушла у његову суштину. Ако нестручњаци мисле да се у значењу „врло“ сме употребити само реч *врло*, а наука вели да може и *здро*во и *јако* и други изрази, то није у питању нека склоност ка лабављењу језичких закона, него баш напротив чврста вера у те законе. Кад је језик створио у сличном значењу неколико разних прилога (*врло*, *веома*, *здро*во, *јако* итд.), и то прилога који се сви могу теориски бранити, онда немамо разлога да постављамо уже границе и намећемо неоправдане препреке. А ако сам језик осети да му је неки од тих израза сувишан, он ће лепо знати да га се ослободи тиме што ће га употребити у друге сврхе.

Има још много примера случајева у којима наука о језику брани слободу језичког стварања од самих говорних претставника и од појединих пуританаца — љубитеља језика. И увек је у питању принципски став, а никад колебање услед несналажљивости. Да узмем још један такав проблем, да бих то тврђење поткрепио, а такође и зато да бих показао и неке друге, овде још непоменуте операције.

Узећу питање страних речи у нашем језику. Позната је научна истина да има две врсте туђица („страних позајмица“) и у нашем и у свим другим језицима: потребне туђице и непотребне туђице. То је толико познато нашој читалачкој публици, да се принципски овде не мора објашњавати, јер би било понављање. Међутим у пракси је ствар ипак често сложена, због тога што је каткада тешко извршити анализу која ће пресудити о томе је ли извесна туђица потребна или нам је довољна одговарајућа народна реч. Мени се чини да и овде поједини аматери, у својој иначе симпатичној љубави према чистоти нашег језика, иду

канда мало претерано у пуризам и суде сувише оштро остраним речима.

Имамо, на пример, врло обичну реч *флаша*, за коју знамо да је немачког порекла (*Flasche*), и коју, уосталом, употребљавају и многи наши писци. Међутим се у извесним популарним језичким приручницима реч означава као непотребна туђица, место које се препоручује *боца*. На први поглед би неупућенима решење било врло убедљиво и притом недвосмислено: у реду, избацимо *флашу* и заменимо је *боцом*. Нажалост, таквом отсечном закључку се наука о језику противи. Она брани оба израза. И да опет дамо доказа о принципијелности, оправданости, оваквог става, морамо се задржати и овде на анализи.

У овом случају методски ћемо морати поступити на следећи начин.

Ако желимо — у име борбе против туђица — да избацимо из употребе реч *флаша*, ми бисмо онда морали у најмању руку да докажемо да је реч *боца* домаћа. Ту улазимо у етимолошко испитивање, у проучавање порекла речи, што је задатак специјалне дисциплине — етимологије.

И нићи ћемо овим етимолошким путем. Да бисмо доказали да је реч „наша“, нема друге могућности сем да утврдимо да је словенска. То ћемо утврдити ако докажемо не само да је општесловенска (практички, да је употребљава већина словенских језика) него и да је настала по словенским законима, гласовним, морфолошким итд. Јер би се могло догодити да је нека реч данас општесловенска, а да ипак није словенског порекла (на пример *аутомобил*). У пракси то значи да треба да се обратимо упоредном етимолошком речнику словенских језика или — у случају потребе — да сами извршимо одговарајуће испитивање. У случају речи *боца* лако се може сазнати да она није словенска: од словенских језика, позната је само балканској, јужнословенској групи, и већ због тога подозрева као туђица. Да не бисмо вршили анализу гласовну итд., покушаћемо друкчије: да видимо има ли је у другим, несловенским језицима. И после извесног довијања (ту треба и знања, а и маште) — наћи ћемо исту реч у романском упоредном етимолошком речнику, где се:

наводе и гласовни и други разлози за доказ да је и по пореклу романска. У конкретном случају: то је млетачка реч *boza* (изг. тачно *боца*), која се раширила по разним балканским језицима, па ушла и у наш језик. Тако је етимологија ове речи успостављена, и на тај начин смо сазнали да ни *боца* није наша реч (тојест, није то по пореклу).

Према томе се проблем *флаша* — *боца* после етимолошке анализе претставља у сасвим другој принципској светлости. То су подједнако стране речи: једна немачка, а друга талијанска. С те стране нема преимућства једне над другом.

Сада се опет морамо обратити народном језику, да видимо шта нам он даје у том правцу. Може се утврдити да је реч *боца* врло раширена у народу; али зар није исти случај и са речју *флаша*?

Овде, дакле, имамо један методски случај где су две речи истог значења по вредности равноправне, тако да се мора због тога оставити времену да једну истакне над другом. Хтети то у овом тренутку учинити, покушати данас извршити „нормирање“, — не би било у складу са оним што нам је дало научно испитивање. Ето, дакле, зашто се овде не могу задовољити захтеви оних који желе да се „једном за свагда“ и одмах донесе одлука.

Циљ је целог овог мојег излагања био да покажем како су путеви лингвистичке науке, као, уосталом, и сваке друге науке, строго објективни, и како се увек мора ићи до оне тачке која нам даје логичан одговор. Нема ни у овој науци, као ни у једној другој, ни укалупљивања нити лабавости, већ се у сваком датом случају морају посебно утврдити принципи, који су сами собом тачна мера неког проблема: и ако је народни језик поставио својим развитком уске, строге законе, то се мора огледати и у граматици; а ако је језички развитак донео неколико различитих напоредних решења, онда нема ни у граматици објективних разлога да се она сужавају и поткресују. У томе смислу и треба схватити ону Вукову мисао, која важи и за данас: „Ја ћу — вели он — само готово да скупљам, што је народ српски већ измислио“.

Иван Поповић